

Editorial

Dvojí tvář transnacionalismu?

Double Face of Transnationalism?

Radka Klvaňová

Když jsme zveřejňovali výzvu k zasílání příspěvků do monotematického čísla o transnacionalismu, bylo pro nás velkou neznámou, jaká bude odezva ze strany českých a slovenských badatelů. Zpracování tohoto tématu vyplynulo z dlouhodobějšího zájmu týmu sociologů a socioložek působících na Fakultě sociálních studií o témata migrace a transnacionalismu. Vzhledem k tomu, že zkoumání transnacionalismu má v amerických i evropských sociálních vědách silný multidisciplinární rozměr, zamýšleli jsme pojmut toto číslo z hlediska oborového, ale i tematického co nejšířejí. Ukázalo se, že kromě sociologů upoutalo toto téma v česko-slovenském kontextu pozornost zejména sociálních antropologů – z jejichž podnětu ostatně zkoumání transnacionalismu v 90. letech minulého století v americkém prostředí vyšlo – a historiků. Naopak nás poněkud překvapilo, že téma transnacionalismu dosud zůstává spíše stranou zájmu sociálních geografů a politologů.

Málokterá publikace o transnacionalismu se obejde bez poznámky o nejasnosti a mnohoznačnosti tohoto konceptu a o nejednotnosti, s jakou výzkumníci a výzkumnice tímto pojmem označují velmi různorodé fenomény. Příspěvky, které jsme zařadili do Sociálních studií, tuto významovou rozmanitost ilustrují a přispívají tak do stále probíhající diskuze o potenciálu a vymezení transnacionálního zkoumání. V tomto čísle chceme ukázat, že transnacionalismus je zajímavou kritickou perspektivou, která otevírá dosud nepromyšlené sociologické otázky a zvyšuje citlivost vůči přeshraničním jevům a napětím, které přináší transnacionální procesy ve světě národních států. Vzhledem k tomu, že má transnacionalismus v českých a slovenských sociálních vědách nádech novosti, není divu, že se velká část statí v tomto čísle věnuje vzniku teorií transnacionalismu a promyšlení jejich důsledků pro současné sociálně-vědní bádání.

Transnacionální paradigma usiluje o překonání metodologického nacionalismu jako dominantního paradigmatu sociálně-vědního zkoumání a problematizuje ustanovené hranice aplikované na zkoumání sociálního jednání, vztahů a zkušeností. O jeho epistemologických východiscích pojednávají články v části *Za hranice metodologického nacionalismu*, ve které přinášíme i překlad stěžejního textu Andrease Wimmera a Niny Glick Schiller odkrývající paralely mezi nacionalistickým myšlením a konceptualizací migrace v poválečných společenských vědách.

V člancích, jež tvoří toto číslo, se objevuje dvojí pojetí transnacionalismu. První pojetí, ke kterému odkazují zejména články zařazené do části *Dilemata transnacionálních identit*, zvýrazňuje napětí, jež vzniká z reality života sociálních aktérů ve dvou či více národně definovaných celcích ve světě, jemuž dominuje symbolický řád nacionalismu. Důležitý je

v tomto pojetí důraz na hranice ve smyslu hranic národních států a jejich symbolických reprezentací. Druhé, širší pojetí transnacionalismu, jež je charakteristické spíše pro texty v části *Mobilita a sociální změna*, též zvýrazňuje přeshraniční sociální jevy, ale nezaměřuje se explicitně jen na hranice národních států. Skrze perspektivu mobility poukazuje na možnosti a způsoby organizace života ve více lokalitách a na sociální změny, které propojení dvou a více světů přináší. Ačkoli je otázkou, zda by nebylo vhodnější mluvit v tomto případě spíše o translokálním, je tento proud jednou z důležitých součástí transnacionálního diskurzu. V této části upozorňujeme na překlad studie Mirjany Morokvasic, jež přibližuje život mnoha žen a mužů ze střední a východní Evropy jako „usazený v pohybu“ v transnacionálním prostoru. Obě zmíněné transnacionální perspektivy se zaměřují na zkoumání sociální reality bez předem daných hranic sociálně-prostorových jednotek, naopak právě tyto hranice činí předmětem zkoumání.

Doufáme, že čtenářům a čtenářkám bude toto číslo inspirací a umožní jim lépe porozumět nejen různým aspektům transnacionálního paradigmatu, ale také transnacionální realitě a povaze zkušenosti, která plodí sociální aktéry „dvou tváří“, jichž v současném světě stále přibývá. Dvojí přinášeლობის přináší transnacionálním sociálním aktérům jak nové příležitosti, tak nová dilemata, která poodhalují kontradikce sociálního řádu moderních společností.